

Sygn. akt II CSKP 1057/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 lutego 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Kowalski (przewodniczący)
SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)
SSN Mariusz Załucki

w sprawie z powództwa K. J. i P. J.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 22 lutego 2023 r.
w Izbie Cywilnej w Warszawie,
skargi kasacyjnej pozwanego
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 4 listopada 2020 r., sygn. akt V ACa 300/20,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz K. J. i P. J.
kwoty po 1350 (tysiąc trzysta pięćdziesiąt) zł tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 4 listopada 2020 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację pozwanego Banku S.A. w W. od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku z 30

stycznia 2020 r., którym Sąd ten ustalił nieważność umowy kredytu budowlano-hipotecznego z 4 maja 2005 r.

Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych:

K. J. i P. J. zawarli 4 maja 2005 r. z poprzednikiem prawnym pozwanego – Bankiem S.A. w K. umowę kredytu budowlano-hipotecznego, na mocy której udzielono im kredytu w wysokości 62 666,31 franków szwajcarskich (CHF) na okres od 4 maja 2005 r. do 10 maja 2035 r. Kredyt został przeznaczony na budowę domu jednorodzinnego. Strony ustaliły, że spłata nastąpi w ratach w złotych polskich. Oprocentowanie kredytu wynosiło 2,79 % w stosunku rocznym i składała się na nie stopa referencyjna LIBOR 6M (CHF) oraz stała marża banku w wysokości 2 punktów procentowych.

Wyplata kredytu nastąpić miała w 4 ratach. Wysokość poszczególnych rat została ustalona w walucie obcej. Kredytobiorcy przyjęli także do wiadomości, że kwota kredytu lub transzy wypłacana jest w złotych polskich, po przeliczeniu według kursu kupna waluty kredytu obowiązującego w banku w dniu wypłaty kwoty kredytu lub transzy kredytu, zgodnie z tabelą kursów walut Banku SA, ogłaszaną w siedzibie banku z zastosowaniem zasad ustalania kursów walut obowiązujących w banku. Ewentualna nadwyżka wynikająca z różnic kursowych miała zostać wypłacona przelewem na rachunek bankowy kredytobiorcy wskazany we wniosku o wpłatę kredytu.

Jednocześnie wskazano, że kwota spłaty podlega przeliczeniu na złote polskie po kursie sprzedaży waluty kredytu obowiązującym w banku w dniu dokonywania spłaty, zgodnie z tabelą kursów walut Banku S.A., ogłaszaną w siedzibie banku z zastosowaniem zasad ustalania kursów walut obowiązujących w banku.

Sąd Apelacyjny przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, czyniąc je podstawą swojego rozstrzygnięcia. Podzielił również w większości dokonaną przez ten Sąd Okręgowy ocenę prawną, w tym w zakresie istnienia interesu prawnego w wytoczeniu powództwa. Sąd drugiej instancji, wskazał, że udzielony powodom kredyt jest kredytem denominowanym, a klauzule

odnoszące się do przeliczenia kwot kredytu na CHF określają świadczenie główne umowy kredytu. Sąd drugiej instancji doszedł do przekonania, że udzielone powodom informacje nie były wystarczające do podjęcia przez nich świadomej i rozważnej decyzji w zakresie ryzyka walutowego wiążącego się z formułą zawartej umowy.

Według Sądu Apelacyjnego za stwierdzeniem, że postanowienia umowy, w zakresie przeliczenia kwot spłacanych przez powodów w złotych na CHF, zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny przemawia też okoliczność, iż ustalone w umowie zasady spłaty kredytu skutkowały w dacie zawarcia umowy niemożliwością stwierdzenia przez konsumenta, jaka będzie ostatecznie wysokość poszczególnych rat kredytu, odsetek oraz pozostałej do spłaty należności. Była ona niemożliwa do oszacowania, bowiem raty kredytu zostały uzależnione od niemożliwego do przewidzenia kursu CHF. Przyjęta formuła umowy, w której wskazano wysokość kredytu w CHF, uniemożliwiała też jednoznaczne ustalenie wysokości kwoty kredytu w złotych polskich, jaka miała zostać powodom wpłacona. Uzależniona była ona od kursu walut w dacie wypłaty poszczególnych transz kredytu. Zdaniem Sądu Apelacyjnego postanowienia umowy odnoszące się do ustalania kursów walut nie były transparentne i naruszały interes powodów jako konsumentów, zaś całkowite i nieograniczone obciążenie konsumenta ryzykiem zmiany kursu walut naruszało dobre obyczaje.

Wobec powyższego Sąd Apelacyjny uznał, zgodnie z art. 385¹ § 2 k.c., że postanowienia umowy odnoszące się do przeliczenia dokonywanych w złotych polskich spłat rat kredytu i odsetek na CHF nie wiążą stron.

W skardze kasacyjnej pozwany zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, wnosząc o jego uchylenie w całości wraz poprzedzającym go wyrokiem Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Pozwany zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie prawa procesowego i materialnego, tj.: art. 378 § 1 w zw. z art. 387 § 2¹ k.p.c. w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP; art. 65 k.c., art. 69 ust. 2 pkt 2 i 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2324 ze zm., dalej: „pr.bank.”)

w zw. z art. 471 i 353¹ k.c.; art. 358, 385¹ § 1-4 w zw. z art. 58 § 1 i 2 k.c.; art. 65 § 1 i 2 k.c.; art. 189 k.p.c.; art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powodowie wnosili o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, względnie o jej oddalenie oraz zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Przede wszystkim nie są zasadne zarzuty naruszenia prawa procesowego. Skarżący upatruje naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 387 § 2¹ k.p.c. w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP w nierozpoznaniu sprawy przez Sąd drugiej instancji na nowo, w szczególności przez nieuwzględnienie zarzutów i twierdzeń pozwanego co do braku interesu prawnego powodów w ustaleniu nieważności umowy kredytu.

Po pierwsze, odniesienie się osobno do każdego z zarzutów podniesionych w apelacji nie jest bezwzględnym warunkiem prawidłowego rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji. Za wystarczające należy uznać odniesienie się do sformułowanych w apelacji zarzutów i wniosków w sposób wskazujący na to, że zostały one przez sąd drugiej instancji w całości rozważone przed wydaniem orzeczenia (zob. wyroki SN: z 15 września 2016 r., I CSK 659/15; z 4 kwietnia 2018 r., V CSK 266/17; z 24 czerwca 2020 r., IV CSK 607/18). Sąd drugiej instancji jest bowiem sądem merytorycznym i jego rolą jest przede wszystkim dokonanie oceny zasadności powództwa, co oznacza wyjaśnienie w uzasadnieniu wyroku podstawy faktycznej rozstrzygnięcia i kwalifikacji prawnej roszczenia, a nie polemika z zarzutami apelacji.

Po drugie, Sąd Apelacyjny już na wstępie uzasadnienia zaskarżonego wyroku odniósł się do kwestii istnienia po stronie powodów interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności umowy (k. 1-2 uzasadnienia), nie dzieląc w tym zakresie argumentacji pozwanego. Czym innym jest natomiast nieuwzględnienie podnoszonego przez stronę zarzutu, a czym innym nierozpoznanie istoty sprawy. Z tej perspektywy nie doszło do naruszenia wskazanych wyżej przepisów i to jeszcze w sposób mający wpływ na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.).

2. Całkowicie chybiony jest zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Uszło uwadze skarżącego, że przepis ten od 7 listopada 2019 r. (zob. ustawę z dnia 4 lipca 2019 r. i zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r. poz. 1469 ze zm.) nie reguluje już tego, jakie elementy powinno zawierać uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji. Takim przepisem jest aktualnie art. 327¹ k.p.c. Nie oznacza to jednak, że możliwe jest postawienie sądowi drugiej instancji zarzutu naruszenia art. 327¹ w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Jest to wykluczone, ponieważ konstrukcję uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji w sposób szczególny względem art. 327¹ k.p.c., a zarazem wyczerpujący, reguluje art. 387 § 2¹ k.p.c.

Jeżeli więc w sprawie znajdują zastosowanie przepisy k.p.c. w brzmieniu nadanym ustawą z 4 lipca 2019 r., to w odniesieniu do uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji dopuszczalne jest postawienie jedynie zarzutu naruszenia art. 387 § 2¹ k.p.c., a nie art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.

3. Nietrafny jest też zarzut naruszenia art. 65 k.c. w zw. z art. 69 ust. 2 i 5 pr.bank. i art. 471 i 353¹ k.c., sprowadzający się do podważania przyjętej przez Sąd Apelacyjny wykładni umowy. Skarżący zarzuca bowiem, że Sąd drugiej instancji wadliwie uznał, że udzielono powodom kredytu złotówkowego, podczas gdy – według pozwanego – był to kredyt denominowany.

Tak skonstruowany zarzut jest przede wszystkim niezrozumiały. Sąd Apelacyjny przyjął jednoznacznie, że strony zawarły umowę o kredyt denominowany, wskazując już na początku rozważań: „[n]ie ulega wątpliwości, że mamy do czynienia z kredytem denominowanym” (k. 3 uzasadnienia). To właśnie powiązanie kwoty kredytu z walutą obcą doprowadziło Sąd drugiej instancji do wniosku o braku związania stron klauzulami przeliczeniowymi, a w konsekwencji upadku mowy.

4. Nieuzasadniony jest też zarzut skargi kwestionujący przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że klauzula przeliczeniowa (denominacyjna) określa główne świadczenia stron. Wykładnia art. 385¹ § 1 k.c. w kontekście pojęcia „głównych świadczeń stron” w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości. Klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu

indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej wyroku określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22). Na takim stanowisku stoi też TSUE (zob. np. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank Nyrt. i OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt przeciwko Teréz Ilyés i Emil Kiss, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44).

5. Sąd Apelacyjny trafnie ocenił jako niedozwolone klauzule przeliczeniowe (denominacyjne) w umowie stron, pozwalające pozwanemu bankowi na arbitralne ustalanie kursu walutowego, stanowiącego podstawę od określenie wysokości udostępnionej powodowi kwoty kredytu i wysokości poszczególnych rat. Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, w których możliwość ustalania kursu (a zatem również wysokości świadczeń) zależy od arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest już ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. m.in. wyrok z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48, i tam powołane orzecznictwo).

6. Ma również rację Sąd Apelacyjny, przyjmując, że łącząca strony umowa kredytu po usunięciu z niej klauzul abuzywnych nie mogła być nadal wykonywana. Co do zasady, konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. m.in. uchwałę SN z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 87, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, a także wyroki SN: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17).

Zatem uznanie, że postanowienia określające zasady przeliczania kwoty kredytu CHF na złote polskie oraz uiszczanych spłat na walutę obcą są niedozwolonymi postanowieniami umownymi, oznacza, że zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c. nie wiążą one powodów. TSUE wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci „przywrócenia” sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku (wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), pkt 61-62).

7. Stosownie do art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Zgodnie z dominującym poglądem przepis ten wyłącza stosowanie art. 58 § 3 k.c., który przewiduje, że w razie nieważności części czynności prawnej pozostała jej część pozostaje w mocy, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana. Jednak w razie gdy eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Ten ostatni wniosek wynika wyraźnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że „...nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

8. Wyeliminowanie z łączącej strony umowy niedozwolonych postanowień umownych określających zasady przeliczania udzielonego kredytu na złote polskie oraz spłat na franki szwajcarskie wymaga oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Dla oceny tej kwestii nie ma bezpośredniego znaczenia fakt, że wymieniona klauzula określała świadczenie główne stron (zob. wyroki SN: z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK

159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; zob. też wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 37; z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44). Należy wprowadzić przyznać, że eliminacja postanowienia określającego takie świadczenie częściej prowadzić będzie do upadku umowy w całości niż eliminacja postanowienia niezwiązanego ze świadczeniem głównym, ale fakt ten sam w sobie nie ma przesądzającego znaczenia, jeżeli na podstawie pozostałych postanowień możliwe jest określenie praw i obowiązków stron.

9. W aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje stanowisko, że w wypadku umowy denominowanej kursem CHF, po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych, nie jest możliwe utrzymanie takiej umowy w mocy ani jako umowy kredytu walutowego w CHF (wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22), ani jako umowy, w której kwota kredytu wyrażona byłaby w złotych polskich (wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). Sąd Najwyższy wyjaśnił, że eliminacja klauzuli przeliczeniowej w takiej umowie sprawia, iż nie wiadomo, jaką kwotę powinien wypłacić bank, skoro w umowie kwota kredytu określona jest w CHF, ale wypłata następuje w złotych, według kursu arbitralnie ustalanego przez bank. Oznacza to, że brakuje niezbędnego elementu konstrukcyjnego stosunku prawnego i niemożliwe jest jego uzupełnienie. Tego rodzaju skutek (sankcja), w skutkach tożsamy z nieważnością umowy, nie jest wynikiem konstytutywnego orzeczenia sądu, a powstaje *ex lege* (zob. uchwałę siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, i tam powołane orzecznictwo).

Nie jest również możliwe uznanie, że tego rodzaju kredyt należy od początku traktować jak kredyt walutowy, którego przedmiot stanowiła ustalona kwota w walucie obcej. Przyjęcie takiego założenia byłoby sprzeczne z umową, w której wyraźnie przewidziano wypłatę kwoty kredytu w złotych. Co więcej, uznanie kredytu za walutowy oznaczałoby, że brak wypłaty w walucie obcej jest równoznaczny z brakiem wypłaty kwoty kredytu w ogóle, natomiast faktycznie spełnione świadczenie banku w złotych musi zostać uznane za nienależne. Sytuacja w takim

wypadku byłaby więc w praktyce zbliżona do tej, która powstała w razie przyjęcia nieważności lub bezskuteczności umowy kredytowej (tak wyrok SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22).

Co do możliwości utrzymania tego rodzaju umowy po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych Sąd Najwyższy wypowiedział się już obszernie m.in. w wyroku z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22, do którego uzasadnienia należy odesłać, aby uniknąć zbędnych powtórzeń.

10. Nie jest również uzasadniony zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. W orzecnictwie Sądu Najwyższego dominuje trafny pogląd, że kredytobiorca, mimo dochodzenia od banku roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia ma również interes prawny w ustaleniu braku związania umową kredytu, jeżeli umowa nie została jeszcze w całości wykonana (zob. np. wyroki z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 44, i z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 51, i powołane w nich orzecznictwo).

11. Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną, a zgodnie z art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 99 k.p.c. oraz § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 265) obciążył pozwanego kosztami postępowania kasacyjnego.